

ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΔΡΑΓΩΓΙΑΣ (ΜΕΡΟΣ Β')

Επιπλέον δύο ακόμη μεγάλα θέματα ενασκούν σημαντικότερο ρόλο στην ανάπτυξη της **ατομικής** αλλά και της **κοινωνικής συνείδησης**. Το πρώτο είναι μια «νοητική» σφαίρα (νοόσφαιρα) απείρων ιδεών, εννοιών και φανταστικών «οντοτήτων», η οποία έχει δημιουργηθεί από το **ανθρώπινο πνεύμα**, που πολλές φορές προκαλεί σύγχυση στην πραγματικότητα που αναζητούμε. Το δεύτερο στοιχείο που προκαλεί μεγάλη απροσδιοριστία είναι η «**χωρητικότητα**» του ανθρώπινου μυαλού, που είναι λίαν περιορισμένη σε σχέση με τον απαιτούμενο όγκο πληροφοριών κάθε φύσεως.

Μια βασική αρχή που έχει προκύψει επιστημονικά, πλέον, είναι ότι **οποιαδήποτε πρόταση δεν είναι δυνατόν να περιλάβει το σύνολο του όλου θέματος** (θεώρημα του Gödel). Από αυτή την απλή σκέψη προκύπτει, ότι είναι αδύνατον να εκφράσουμε απόλυτα **ολοκληρωμένες ιδέες** και απόψεις. Δεν μπορούμε να συλλάβουμε το απόλυτο «όλο», αλλά και δεν μπορούμε να το εκφράσουμε απόλυτα. **Ό,τι και να πούμε πάντοτε θα έχει απομείνει κάτι έξω από το λεγόμενο και μάλιστα με την πιθανότητα να έχει απομείνει το σπουδαιότερο.** Αυτό απλά σημαίνει ότι όλοι μας μπορούμε να λέμε «αληθινά» στοιχεία, αλλά όχι όμως την πλήρη αλήθεια που απλά προσεγγίζεται. Άρα, όπως προκύπτει και από την **αρχή της απροσδιοριστίας** (Χάιζενμπεργκ) μόνον με πιθανότητες μπορούμε να προσεγγίσουμε την αλήθεια. Άρα πάντοτε **εμφιλοχωρεί και ο κίνδυνος της πλάνης, συγγνωστής ή μη.** Αλλά αυτή η απλή σκέψη θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε φαινόμενα που η καθημερινότητα μας επιφυλάσσει. Όπως π.χ. το πως άνθρωποι της πολιτικής για το ίδιο θέμα μας εκφράζουν ποικίλες απόψεις, οι οποίες φαίνονται όλες αληθοφανείς.

Προσέτι αυτό σημαίνει ότι στα όσα θα εκθέσουμε στη μελέτη μας θα υπάρξουν πολλά στοιχεία τα οποία μπορούν να αμφισβητηθούν. **Είναι απόλυτα φυσιολογικό αυτό.** Κανένας δεν διατείνεται, πλην των ανόητων, ότι έχει κατακτήσει ολόκληρο την αλήθεια. Εμείς κάποιες **εμπειρίες και απόψεις** θα προσπαθήσουμε να εκφράσουμε και όχι απόλυτες αλήθειες, που άλλωστε, είναι αδύνατον να τις προσεγγίσουμε. Υπάρχει όμως πιθανότητα σε αυτές τις απόψεις να συναντήσει κάποιος και περιστατικά της ίδιας του της ζωής. Είναι δυνατόν να βρει μια κάποια σχετική βοήθεια. Διατυπώνουμε τις απόψεις μας με την απόλυτη ειλικρίνεια, αλλά και με τη βεβαιότητα ότι και εμείς προσωπικά να **τις αναθεωρήσουμε μόλις προκύψουν νέα στοιχεία.**

Από την άλλη μεριά ο άνθρωπος **δεν μπορεί να ζήσει σε συνθήκες απόλυτης αβεβαιότητας.** Η **ψυχή του δεν μπορεί να ηρεμήσει, όταν βρίσκεται στο απόλυτο χάος.** Προτιμά μια **σχετική προβλεψιμότητα.** Γι' αυτό είμαστε υποχρεωμένοι να προσεγγίζουμε **ολογραμμικά και ολιστικά** το κάθε θέμα, ώστε να είναι δυνατόν να το δέχεται το ανθρώπινο πνεύμα.

Επίσης κάποιες βασικές, όχι απαράβατες αρχές, μπορούν να διατυπωθούν στη προσέγγιση των προβλημάτων. Μια τέτοια βασική αρχή που θα πρέπει να τηρείται κατά νουν είναι ότι θα λαμβάνεται υπόψη πάντοτε ότι οποιοδήποτε θέμα ερευνάται αποτελεί ένα μέρος ενός ευρύτερου θέματος πολύ πολύπλοκου. Ταυτόχρονα, όμως, θα θεωρούμε ότι και το εξεταζόμενο θέμα είναι ένα επίσης πολύπλοκο θέμα και συναποτελείται από επιμέρους θέματα που και αυτά είναι πάλι πολύπλοκα. Όταν στην κάθε ερευνά μας πρέπει να αποφεύγεται να εξετάζεται ως τελείως **απομονωμένο** ένα θέμα. Πάντοτε θα υπάρχει στις θεωρήσεις μας, ότι συνιστά μέρος ευρύτερου προβλήματος, αλλά και εμπεριέχει συνιστώσες που πάντοτε δεν βρίσκονται σε απόλυτη αρμονία με το όλον. Η **απλούστευση** που είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε, ώστε να γίνεται αντιληπτό το θέμα θα πρέπει να είναι **απόλυτα προσεχτική**, γιατί ενδέχεται αν κάποιο σημαντικό στοιχείο να μη ληφθεί υπόψη, οπότε **εμφιλοχωρεί πλάνη**, άρα απομακρυνόμαστε από την πραγματικότητα που πρέπει είναι αφετηρία όλων των ενεργειών μας.

Βασικός σκοπός μας είναι να προσδιορισθεί η **ορθή ατομική συγκρότηση**, ως αδήριτης αναγκαιότητας για το ίδιο το άτομο, αλλά και την κοινωνία, όπως και το ανθρώπινο γένος. Η ιστορική πορεία του ανθρώπου απέδειξε ότι χωρίς την κατάλληλη εξάσκηση των φυσικών και επίκτητων χαρακτηριστικών της ανθρώπινης φύσης, **οι κοινωνίες υπολειπόμενες με συνέπεια να προκαλείται κακό και στα μέλη τους.** Αυτή την κατάλληλη εξάσκηση των ανθρώπινων δυνατοτήτων αναζήτησε ο άνθρωπος από την αρχέγονη ήδη εποχή. Αναγνώρισε ως πρώτη και ανάγκη, οπότε της απέδωσε πολύ μεγάλη αξία. Διαπίστωσε, όμως, και τη πολύ μεγάλη δυσκολία

στην εφαρμογή της, και ίσως αυτός είναι ο λόγος που ο όρος **παιδεία** είναι πολύ κοντά στον **παιδεμό** και πιθανότατα την τοποθέτησε πολύ κοντά στο **παιχνίδι** για να είναι πιο άνετη.

Εδώ θα πρέπει, ίσως, να τονιστεί η αξία και η σημασία που δόθηκε από την κλασική ελληνική αρχαιότητα στην αγωγή του ανθρώπου, η οποία μάλιστα έφθασε σε ύψος ευθύνης ανυπέρβλητο και αποτέλεσε την **περίφημη ελληνική παιδεία**. Είναι δε περίφημη η αρχαία ελληνική παιδεία γιατί δεν αποβλέπει σε ένα πρότυπο ανθρώπου για την εποχή εκείνη και τις τοπικές συνθήκες του χώρου της, αλλά **συνιστά πρότυπο παγκόσμιου και αιώνιου ανθρώπου, όπως αναγνωρίζουν οι πάντες που ασχολούνται με την παιδεία**.

Τελικά, η όλη διαδικασία πλασίματος και δόμησης του ατόμου έλαβε τη **μορφή τέχνης** και μάλιστα ύψιστης Τέχνης, που ονομάστηκε **«βασιλική τέχνη»**, ίσως γιατί ο καθένας μας κατά κανόνα αποφασίζει μόνος του για τον τρόπο της πραγματοποίησής της. Κατά βάση αφορά στην πολύπλοκη εκείνη διαδικασία (**ανδραγωγική τέχνη**) απόκτησης **επίκτητων αρετών**, αλλά και την ανάπτυξη-βελτίωση των αντίστοιχων **φυσικών αρετών**, ώστε το άτομο να καθίσταται στο δυνατό βέλτιστο βαθμό αρμονικά δομήσιμο προς επίτευξη κοινωνίας που δημιουργεί περιβάλλον γόνιμο ανθρώπινης ολβιότητας. Φυσικά εξυπακούεται ότι η όλη διαδικασία επηρεάζεται και από την ταυτόχρονη εξελικτική πορεία της **ανθρώπινης ιστορικής ανάπτυξης**.

Η διαδικασία αυτή, που επίπονη είναι, μακροχρόνια, πολύπλευρη και πολυεπίπεδη συντελείται με κύριους παράγοντες την ατομική προσπάθεια, την ομαδική συντονισμένη και μεθοδευμένη συνδιδασκαλία, αλλά και το κατάλληλο κλίμα αγωγής (κουλτούρα), μέσα στο **οικογενειακό** και κοινωνικό περιβάλλον. **Είναι μια πολυσχιδής διαδικασία μορφοποίησης του ατόμου και μετάλλαξη σε «πρόσωπο» απόλυτης μοναδικότητας.**

Την συνολική αυτή πορεία περικλείουν οι έννοιες, όπως **παιδεία, αγωγή, καλλιέργεια**, εμείς σαν συνθετική έννοια στο πόνημά μας χρησιμοποιούμε την ελληνικής καταγωγής αλλά ως **αντιδάνειο** από την γερμανική γλώσσα, λέξη **ανδραγωγία** (ή **ανδραγωγική τέχνη**). Η λέξη άνδρας έχει την αρχική, ομηρική έννοια άνθρωπος, όπως στη φράση : «Δίας πατήρ ανδρών τε και θεών). Η ανδραγωγία αρχίζει μετά τη φάση της παιδαγωγίας (παιδαγωγικής τέχνης), που αφορά στη νηπιακή και παιδική ηλικία, διέρχεται το στάδιο της εφηβείας, και συνεχίζεται δια της διαβίου παιδείας μέχρι το τελικό στάδιο της ωριμότητας, της **αυτοδιδασκαλίας- αυτοπραγμάτωσης**.

Στο πόνημά μας θα ασχοληθούμε με το στάδιο της εφηβείας και μετέπειτα. Το σπουδαιότερο αρχικό στάδιο της κυρίως παιδαγωγικής, αν και είναι το θεμελιακό στάδιο θα το διεξέλθουμε στη γενική του μορφή, καθόσον κρίνεται απόλυτα εξειδικευμένο και ξεφεύγει από τα όρια της μελέτης και των δυνατοτήτων μας. Και ασφαλώς το τελικό στάδιο της **αυτοπραγμάτωσης** ανήκει στον καθένα μας προσωπικά και εμείς μόνον κάποιες βασικές όσο και γενικές αρχές θα αναπτύξουμε.

Η ανδραγωγία εκτιμάται ως το πιο βασικό στάδιο ανάπτυξης της ανθρώπινης προσωπικότητας για δύο τουλάχιστο σημαντικούς λόγους:

- Η παιδαγωγία ασκείται κυρίως με τη συνδρομή ενός παιδαγωγού, ο οποίος πρέπει να κατέχει και να βιώνει τις αξίες και τις γνώσεις της παιδαγωγικής τέχνης, άλλως θα είναι ατελέσφορος και κακός- ανίκανος παιδαγωγός.
- Ο όγκος των γνώσεων του ανθρώπου σήμερα είναι τόσο μεγάλος, ώστε κρίνεται απαραίτητη η περαιτέρω επιμήκυνση της μαθησιακής ηλικίας. Στην περίπτωση μας όμως θεωρούμε την διαβίου παιδεία, που αναφέρεται πέραν του καθαρά **γνωστικού πεδίου** και στην **αισθητική και ηθική κατάρτιση**, δηλαδή, μιας **ολοκληρωμένης ανθρώπινης προσωπικότητας**.

Πρακτικός χαρακτήρας της αγωγής: Χωρίς εφαρμογή και πράξη, που σημαίνει πέρας, κάθε καλλιέργεια θεωρείται ημιτελής. Το παράδειγμα είναι ο μοναδικός πειστικός τρόπος μετάδοσης της αγωγής, γιατί μόνον η συνέπεια λόγων – πράξεων εμπνέει την εμπιστοσύνη μεταξύ διδάχου και διδασκομένων.

Η ολιστική δόμηση του ατόμου, η ανδραγωγία, συνιστά, όθεν, την ύψιστη τέχνη της Ζωής. Είναι μια συνεχής διαβίου προσαρμογή. Ένα άλγημα ευγενών αξιών. Είναι η «βασιλική» Τέχνη, που μορφοποιεί το ωραιότερο έργο τέχνης της Πλάσης, τον Άνθρωπο. Ουσια-

στικά είναι η ίδια του η Ζωή. Με αυτή γράφει την ιστορία του. Μόνο ο άνθρωπος συμβάλλει με τη θέλησή του στην αυτοπραγμάτωσή του.

Απαιτείται η τεράστια εσωτερική του δύναμη για να αχθεί δια της αγωγής στη δυνατότητα να προσεγγίζει το αληθινό, το ωραίο και το αγαθό. Με τη δύναμη αυτή επιβιώνει τόσες χιλιάδες χρόνια και προσχεδιάζει και το μέλλον των παιδιών του. Αν καταναλώσει όλη την ενέργειά του για το ίδιο προσωπικό συμφέρον, τότε γίνεται ρίψασπις και επίορκος, ως φθηνός «συμμερονολόγος». Είναι λοιπόν θέμα ηθικό η συμμετοχή μας στην ευθύνη της δημιουργίας παραγωγικού συνόλου. Είναι υπέρτατο καθήκον, απόλυτο και άκαμπτο, η συμμετοχή μας στο έργο της Κοινωνίας μας με απώτερο σκοπό μια υπέρτατη, ιδεατή ίσως, Πραγματικότητα.

Η συμμετοχή μας είναι το μερτικό ευθύνης μας, αλλά και το ηθικό εισόδημά μας. Υπάρχει μια μικρή πιθανότητα να μας το αναγνωρίσουν οι συνάνθρωποι μας και να μας αγαπήσουν με την καρδιά τους, η οποία θα νοιώθει την ευγνωμοσύνη για την προσφορά μας. Και αν δεν συμβεί αυτό, υπάρχει η πιθανότητα μιας προσωπικής λύτρωσης, η οποία πάντοτε συνοδεύει την εκτέλεση του καθήκοντός μας.

Οι ατομικές μας, όμως, δυνάμεις είναι πενιχρές, απέναντι στις φοβερές προκλήσεις του σύγχρονου περιβάλλοντός μας. Μόνον με τη σύμπραξη με τους συνανθρώπους μας θα έχουμε κάποια ελπίδα για θετικό αποτέλεσμα. Είναι χαλεποί οι καιροί μας και οι οδοί δύσβατοι και ναρκοθετημένοι. Χέρι-χέρι και με μια ανάσα, μπορούμε!

Η Παιδεία, με το ιδανικό της, την (συν)ανθρωποποίηση των ατόμων, σε μια «μαζική» κοινωνία, που είναι πεδίο των «νάρκισσων», «αλαζόνων- μακιαβελικών τύπων» και όπου ισχύει το «όλοι εναντίον όλων», είναι η μοναδική διέξοδος.

Η Παιδεία, συμπερασματικά, με αυτή τη μορφή, είναι ένα αντίδοτο στη δυστυχία του ανθρώπου. Γιατί ρίχνει φως στην πραγματικότητα, βελτιώνει τις σχέσεις των συν-ανθρώπων και τελικά, όχι σπάνια, αμβλύνει την ένταση της δυστυχίας. **Συνιστά τη μοναδική ανθρωποθητική!** Μας κάνει πιο δυνατούς και ικανούς, ώστε να βιώνουμε σχετικά πιο «ωραία» τη ζωή, ακόμη και στις πάρα πολύ δύσκολες πτυχές της.

Η παιδεία, που παράγει αυτά τα αγαθά είναι εκείνη, που οι αρχαίοι προγονοί μας εμπνεύστηκαν. Πνευματική του αρχή είναι ο ανθρωπισμός και όχι η ατομοκρατία. Πέραν από ένα αυτόνομο «εγώ» υπάρχει μια εικόνα, ως ιδέα του ανθρώπου. Μια εικόνα, που ισχύει και υποχρεώνει το ανθρώπινο είδος, όπως την έπλασαν οι παιδαγωγοί, οι ποιητές, οι καλλιτέχνες, οι ερευνητές και οι φιλόσοφοι.

Η κρίση, που μας κατατρέπει, που είναι ουσιαστικά παγκόσμια, ίσως, είναι και μοναδική ευκαιρία αφύπνισης όλων μας. Τα πρώτα σημάδια είναι ήδη ορατά στη μορφή του εθελοντισμού. Τα προβλήματα πια είναι πανανθρώπινα και δεν λύνονται με αλληλοσυγκρούσεις. Απαιτούν συναίρεση, διάλογο και συναινετικές λύσεις. Όχι με «αλληλοσφαγές».

Οι άνθρωποι δεν μπορούν να ζουν, συνέχεια, μέσα στο μίσος και την έχθρα, γιατί είναι γεννήματα έρωτα και αγάπης. Κατά βάση, απεχθάνονται τον ψεύτη, τον άσχημο και τον κακό εαυτό τους. Από τη φύση τους προτιμούν, ως αξίες, την αλήθεια, το ωραίο και το αγαθό. Μόνον που είναι δυσπρόσιτες αξίες.

Φυτρώνουν μόνον σε «εδάφη» σχολαστικά και άρτια «καλλιεργημένα».

Μόνον η Παιδαγωγία και η Ανδραγωγία αναπτύσσουν τις γόνιμες ανθρώπινες συνειδήσεις, που είναι το μεγάλο ζητούμενο όλων των εποχών. Και της δικής μας.

Δύσκολη η οδός, αλλά είμαστε υποχρεωμένοι να την ακολουθήσουμε.

Δημήτριος Μπάκας
16 Μαρ.2023